

УДК 321.02:159.955

Траверсе Т. М.,

доктор психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної психології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: traversay@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМІННЯ ПОЛІТИЧНИХ ЗАДАЧ РІЗНИХ ТИПІВ

У статті розглядається процес розуміння політичної дійсності залежно від типу розв'язуваної актором політичної задачі на аналізування, прогнозування, прийняття рішення, управління (самоуправління). Йдеться про специфіку змісту розуміння на субетапах мисленнєвої політичної діяльності.

Ключові слова: політичне мислення, політична задача, розуміння політичної задачі, субетапи процесу розуміння.

The article deals with the process of understanding the political reality depending upon the type of political problem that is solved by actor - for analysis, forecasting, decision-making, management (self management). It concerns about understanding of content specifics into substages of cognitive politics activity.

Key words: political thinking, political task, understanding of the political tasks, substages of understanding.

Постановка проблеми. Суспільно-політичні суперечності вітчизняного соціуму спричиняють перманентну політизацію громадян, свідому (або несвідому) їх включеність у політичну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для зарубіжних дослідників політичної дійсності зумовленість ситуацією, власне, опис ситуації, аналіз якої потрібен для розв'язання конкретної локальної політичної задачі, визначається поставленою перед ними задачею. Внаслідок цього обраний фрагмент політичної ситуації піддається дослідженню. Фахівці зазначають, що такий фрагментарний аналіз є основною формою аналізування політичної ситуації. Його формулюють як аналіз проблеми (Д. Ваймер, А. Вайнінг); розуміння, визначення і деталізація проблеми (К. Паттон, Д. Савики); визначення проблеми і

формулювання першочергових завдань (С. О. Телешун та ін.); виявлення потенційних можливостей виникнення проблемних політичних ситуацій; прогнозування розвитку політичного процесу та ін.

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Вибір актором позиції стосовно базових суспільно-політичних дискурсів може бути усвідомленим і визначеним. Це має прояв у відмінностях оцінок політичної дійсності, які здійснюються людиною під впливом субкультурних норм і її оцінок як актора у політичній ситуації. Оцінки реальної та потенційно можливої політичної участі (які транслюються вживанням характерного поняттєвого ряду) зумовлюються переважно культурними нормами й виявляють інтелектуальні стратегії політичної діяльності.

Мета статті – розгляд специфіки субетапів процесу розуміння під час розв'язання актором політичних задач залежно від їх типу – аналізування (А-задача), прогнозування (П-задача), прийняття рішення (ПР-задача), управління (У-задача).

Виклад основного матеріалу. Досліджувана вибірка учасників політичної діяльності складалася з чотирьох груп: а) фахові політики (група – Гп); б) студенти-політологи (група – Гсп); в) учасники подій на Майдані 2014 р. (група – Гсм); г) непрофесійні актори, пересічні громадяни (студенти мехмату (група – Гмм), студенти-психологи (група – Гспс) [5, С. 124]. На початковому субетапі поділу політичної задачі [4, С. 103–118] на головну й другорядну частини актори продукували питання стосовно основного змісту її вимоги. Причому інтенсивність й розподіл характерних запитань є різними. Загальною закономірністю є те, що уточнювальні запитання збільшувалися в усіх групах досліджуваних у задачах, які були не зрозумілі, не характерні для їхньої діяльності. Отже, формулювання питань стосовно основного завдання задачі відбувалося одразу й на початку розв'язання суб'єктивно-значущих задач, якими виявилися для групи Гп – ПР і У-задачі; Гсп – А і П-задачі; Гсм – П і ПР-задачі; Гмм – А і ПР-задачі; Гспс – А і ПР-задачі. В усіх групах інтенсивність питань у цих видах задач різко зменшувалася на подальших етапах (у процесі вивчення умови та на етапі продукування гіпотез розв'язку). Водночас А-задачі в усіх групах перманентно уточнювалися, де питання щодо основного завдання виконували орієнтувальну функцію (коли актор намагався уникнути транспонування, наприклад, задачі на аналізування у задачу на прогнозування, що постійно траплялося в групі Гспс). У цих відповідно віднесених задачах розуміння завдання відбувалося у формі розуміння-впізнання. Іntenційно у групі Гп виокремлювали завдання у ПР-задачах, а в Гсм – у П-задачах. У решті груп значущою виявилася

А-задача, де з'ясування змісту розгортається як пошукова діяльність з мисленнєвого розчленування або виокремлення з цілого інформаційного поля задачі певних компонентів та ін. Попередній досвід та накопичені знання актуалізувалися вже на перших субетапах.

Зрозумівши основне завдання, актор перекодував умови задачі на «свою мову» (за А. Б. Коваленко), тим самим формуючи суб'єктивний семантичний простір задачі та виокремлюючи відповідний політичний дискурс, здійснюючи вторинне моделювання задачного простору. У так званих суб'єктивно незначущих задачах це мало прояв у різних формах стереотипів, неусвідомлюваних установках, мірі сформованості готовності до політичної діяльності тощо. З'ясувалося, що політичні переконання, які виявлялися через вербальні оцінки у більшості досліджуваних, по суті, функціонували як політичні упередження. Тобто можна говорити якщо не про існування політичного мислення як такого, то про рефлексивну позицію як наслідок володіння кількома мовами дискурсів. Власне, йдеться про осмислювання політичної ситуації в контекстах різних неполітичних дискурсів (соціальному, економічному, етичному тощо). Можливо, це пов'язано з особливостями індивідуально-поняттєвої схеми, завдяки якій актор оцінює та перекодує зміст політичної задачі. Виявилось, що індивідуально-поняттєва схема майже не залежить від виду (змісту) пізнавальної діяльності (управління, прийняття рішення, прогнозування), оскільки вона актуалізує з попереднього досвіду метазнання, яке працює на будь-якому соціально-політичному змісті (можливо, це пов'язано з типологічними та стильовими особливостями політичного мислення).

Залежно від конкретності-абстрактності поняттєвої системи актор у незначущих задачах демонструє два варіанти (тактики) інтелектуальної поведінки: 1) схильність до контрастного мислення (як одного з видів стереотипних умовиводів); нетолерантність до невизначеності; стереотипність, залежність від фізичних і психологічних (авторитет, статус) властивостей зовнішніх впливів та ін., що призводить до спрощення, схематизації і, по суті, неможливості адекватного її розуміння або й нерозуміння; 2) продукування так званої абстрактної поняттєвої системи (зокрема, у математично обдарованих студентів з групи Гмм), в якій висока диференціація та інтеграція понять зумовлює здатність ктора до виходу за безпосередні межі задачної ситуації; орієнтація на суб'єктивний досвід у її інтерпретації; незалежність, гнучкість, творчість. Це приводило до теоретичних узагальнень, схематизації та хибного розуміння задачної ситуації внаслідок недостатності розвитку практичності політичного мислення. У політиків цей варіант поняттєвої системи сприяв переважно релевантному розумінню значущих задач.

До одного й того ж матеріалу, в рамках розв'язання одних і тих самих задач за предметним змістом, респонденти виявляють різну вибірковість. Це вказує на те, що в характеристиці виду політичного мислення є суттєвим регулівно-особистісний компонент, який зумовлює специфіку предмета думки. Оволодіння мисленнєвими діями в конкретній предметній політичній сфері не у всіх акторів здійснюється з рівною мірою продуктивності. Тлумачення починається з приблизних, попередніх понять, які з часом замінюються більш адекватними, — у цьому сутність неперервного проєкціювання, продукування смислу, які становлять рух розуміння та інтерпретації, чим забезпечується його предметність. Розуміння реалізується за допомогою встановлення предметної єдності продукованих суб'єктом понять і тих понять, які задані у задачі. Феномен предметності в такому контексті розкривається з точки зору побудови змістової відповідності мислимого суб'єктом предмета і предмета політичного мислення, який розгортається у просторі розуміння, об'єктивно заданого задачею.

Отже, первинне уявлення актора про сутність задачі має різну глибину та чіткість. У подальшому дослідженні складових елементів задачі та їхніх властивостей виявилось, що в У-задачах актори насамперед виокремлювали властивості структурних елементів і зв'язки між ними. В У-задачі з «організації роботи депутатської приймальні» політики визначали, наприклад, характеристики регіону: культурні («це спальний район ... отже багато дітей, пенсіонерів», «це район, де переважно мешкають родини робітників»); соціальні («це пов'язано з роботою дитячих садків, лікарень, ... багато гуртожитків ... якість роботи інфраструктури»); економічні («склад мешканців району належить до робітників ... бідних прошарків населення ... проблеми із соціальним забезпеченням»); політичні («щоб набрати рейтинг в окрузі, насамперед слід звернути увагу на молодь, робітників, пенсіонерів ... виявити нагальні проблеми ... певні з них спробувати розв'язати»); географічні («територія округу є ніби розірваною, оскільки є міст через річку ... створюватиме складності з рівномірністю роботи на двох берегах») тощо. Орієнтування в цих ознаках відбивалося в тактиках політичного мислення.

У *ПР-задачах* складові задачі вивчалися в межах уже окреслених контекстів (початкової і прикінцевої точок) пошукового процесу. Актори намагалися виявити функціональні ознаки й властивості потрібної (кінцевої) інформації у початковій. З'ясовувалися конструктивні або потенційно конструктивні й деструктивні (які спрацюють як конструктивні) ознаки. Уточнювався зміст факту-задачі, політичного факту-події як джерела інформації та співвідносився з потрібним

змістом шуканого, які взаємопов'язані ознаками об'єктів та їхніх елементів, що дані та задані умовою задачі.

У *П-задачах* те, що слід отримати, виокремлювалося із сукупності структурно-функціональних ознак й номінувалося у формі моделі потрібного майбутнього. Ця задача в групі Гсп тяжіла до трансформування в *А-задачу*, що зумовлювалося переважанням аналітичної процедури без мисленнєвого експериментування.

В *А-задачах* бралися до уваги структурні, функціональні та змішані ознаки. Домінуючі операції аналізу та кількарязового абстрагування зумовлювали фантастичність, міфічність, архаїчність політичного мислення (що свідчить про тактику символізації). Коли об'єктам приписували протополітичні властивості (міфічні, тотемічні, етичні, тобто ті, які мають неполітичну природу, проте трактуються в полі політики) або коли об'єкти та їхні елементи інтерпретуються як символічні. Спостерігалось так зване блукання по значеннях та смислових центрах інформації, оскільки завдання не швидко і не чітко фіксувалося в групах студентів. Хоча в подальшому розуміння у них цього виду політичних задач відбувалося найкраще. У політиків завдання фіксувалося гірше, проте чітко визначалася система значень та ієрархія смислів об'єктів.

Після описаного вище вивчення умови задачі актор переходив до субетапу конкретизації, вторинного уточнення і відбору значущих, сутнісних одиниць задачного простору, які, на його думку, сприятимуть успішному розв'язанню політичної задачі. В *У-задачах* у групі Гп актори відбирали елементи, які є найоптимальніше пов'язаними з польовою політичною практикою (сприятливі й корисні, навіть якщо вони негативні, властивості висхідного та шуканого стану ситуації). У групі Гсм на основі домінуючих суб'єктивних значень ситуації актори виокремлювали суб'єктивно значущі елементи або навіть один елемент («продемонструвати протест») — тактика самообмеження, специфікації. В інших групах актори намагалися пригадати відомі способи, які вже використовувалися (крайнім випадком був спосіб відмови від розв'язання) — тактика інтерполяції. Уподібнивши політичну ситуацію з тими, що зафіксовано у досвіді, актори послуговувалися алгоритмами, застосовуючи їх до задачної ситуації цього виду — тактика екстраполяції.

В *У-задачах* виявлено як диференціацію елементів та їхніх ознак, так і відкриття та продукування нових. Причому групі Гп властива чітка структуризація ознак, чутливість до їхніх прихованих властивостей, вміння співвідносити абстрактно-типове з конкретно-контекстуальним. У студентів групи Гсп виявлено слабку чутливість до

прихованих властивостей задачної ситуації, у групи Гсм — вибіркова чутливість, що призводило до хибного (однобічного) розуміння умови задачі. В усіх групах були фактори, які не припиняли пошукової діяльності. У них не можна було зафіксувати достатню зрозумілість умови внаслідок виходу за межі задачного простору та неперервного продукування нових і нових значень та смислів, підведення складових умов задачі у нові контексти та дискурси, що перетворювало її у так звану принципово нерозв'язувану політичну задачу (за Г. О. Баллом). Внаслідок такої розпорошеності процес розв'язання політичної задачі припинявся вже на цьому етапі.

Припинення розв'язання задач зумовлювалося як когнітивною складовою, так і регулівно-особистісним компонентом процесу розуміння. У групі Гп найбільш, так би мовити, аварійними виявилися політичні задачі на прогнозування та аналізування. Факторний аналіз свідчить, що в А-задачах це зумовлено наявністю знання про незнання (.565), нерозвиненим предметним (.730) та процедурним знанням (.631), які здебільшого пов'язані з буденною політичною свідомістю. Оскільки процедурне знання пов'язане з операційним компонентом, це зумовлювало відсутність ефективних тактик та несформованість стратегіальних тенденцій політичного мислення. У групі Гсп це характерно для ПР та У-задач; у групі Гсм — У та А-задач; Гсмм — У та П-задачі; Гспс — У та ПР-задачі.

Регулівно-особистісний компонент представлений відсутністю адекватної мотивації у відповідних задачах (Гп — 80 %); досвіду (Гспс — 90 %, Гсмм — 76 %, Гсп — 80 %), відсутністю загальної спрямованості на розв'язок.

Втручання експериментатора у хід розв'язання дещо зменшував нерівноважний або негативний емоційний супровід пошукової діяльності. фактору доводилося, що усі політичні задачі є відкритими (за Г. О. Баллом), оскільки в них не задані варіанти (альтернативи) розв'язку; ймовірно-детерміністськими (за Ю. Козелецьким); динамічними (оскільки умови задачі та фактор, який є частиною проблемної ситуації, постійно змінюються). Інколи це призводило до трансформації умови задачі зі складної у просту (радіше спрощену), а задачі із негативно віднесеної (коли аналіз структурних властивостей задачної системи досліджується на основі врахування як структурних, так і функціональних, зумовлених характеристиками суб'єкта) — у позитивно невіднесеної (тобто абстрактно існуючої, що найбільше характерно для групи Гспс).

Субетап продукування гіпотез як індикатор стану розуміння задачі мав різні вияви, внаслідок чого виокремлено їхні види, тобто ті, що

пов'язані зі (а) змістом шуканого розв'язку, (б) методом, інструментальною процедурою розв'язку, (в) ситуаційні.

В У-задачах висування гіпотез зумовлювалося розумінням структурних елементів та їхніх взаємозв'язків, які є специфічними у різних видах задач та групах досліджуваних. Тенденція продукування гіпотез відбувалася щонайменше у двох напрямках — від даного до заданого і навпаки, де розуміння також зумовлюється таким спрямуванням. Це можна пояснити безумовною інтерактивністю цього виду задач (врахуванням діючих, потенційних та ін. учасників ситуації) та пошуком необхідних і достатніх умов для прийняття того чи іншого рішення.

У випадках орієнтування і використання актором мисленневих прийомів значущими виявилися тактика конкретизації складових та їхніх елементів (,840) і тактика дискурсивної інтерпретації основного змісту умови й завдання (що, можливо, зумовлено домінуючою аналітичною діяльністю). Під час формулювання політиками гіпотези предмет думки інколи суттєво змінювався. Розглядаючи один і той самий об'єкт у різних ракурсах, зв'язках, відношеннях, актор «вичерпував з об'єкта різний зміст» (С. Л. Рубінштейн). При цьому взаємозв'язки теоретичних і практичних дій утворювали окрему тактику, якій властиве оперування адекватними значеннями понять, що мало вияв у факторах еталонування (,592), творчості (,381) та популізму (,373); сутнісною орієнтацією пошукового процесу на смисли задачної ситуації, що пов'язано з популізмом (,706), раціональністю (,376) та експрес-розв'язком (,320). Політики вдавалися до вживання оригінальних понять (наприклад, з інших дискурсів), що здійснювалося з опорою на предметно-практичні дії, безпосередньою опорою на предметну політичну дійсність, яка існує в уявному, розумовому, ширше — ментальному вимірі. Дії з аналогізування, комбінування, реконструювання, універсального їхнього співвіднесення та випадковій пошуковій дії, їхні констеляції виконували різні функції: пробно-пошукові, орієнтувальні, контролювальні, контрольо-регулівні, виконавчі (мисленнєві операції), спеціальні дії з отримання нових ідей та ін.

Інколи викривленість поняттєво-образного оформлення гіпотези свідчила про спотворене, хибне розуміння, що гальмувало глибше розуміння задачі (наприклад, внаслідок ідеологічних переконань). Неповне розуміння умови задачі спричинювало вибір специфічного еталону (наприклад, на одній домінантній ідеї), а отже, призводило до нерелевантної трансформації задачного простору та остаточного уточнення і формулювання змісту умови так званою своєю мовою. У таких випадках гіпотеза змінювалася іншою, чим зумовлювався новий мейндр пошукової діяльності аж до, можливо, повного розуміння умови.

Під час розв'язання ПР-задачі після вивчення умові актор здебільшого розумів задачу, а саме: виокремлював те, що дане, й те, що задане. Йдеться про їхню інтеграцію шляхом встановлення логічно релевантного ланцюга тверджень та їхніх наслідків. Прийняття рішення було якнайбільше зумовлене індивідуально-регульвним компонентом розуміння задачі. Це зумовлювалося його світоглядно-ідеологічним розвитком, політичною культурою тощо. Наприклад, для групи Гсм (матриця компонентів факторного аналізу по групі Гсм) характерним є послуговування політичними стереотипами (,686), які містили оцінний елемент у вигляді емоційного ставлення до об'єкта задачі, що зумовлювалося переважним неусвідомлюваним супроводом розв'язання ситуації (,702) та особистісними властивостями актора (,308). Водночас існували домінантна спрямованість на практичність (,822) та свідома (,786) й неусвідомлювана (,347) неспрямованість на себе (як ігнорування своїми інтересами, що мало прояв інколи як психологічна готовність до самопожертви заради ідеалів та інших людей), популістична (радше буденно-соціальна, а не політична) спрямованість на інших (,467).

Це певною мірою спрощувало, а відтак і згортало процес пізнання (оскільки стереотипи не вимагають домислювання). Проте відображувана ними етика дійсності лише фрагментарно корелювала з конкретною польовою ситуацією актора й здебільшого свідчила про хибне, неповне, часткове розуміння (оскільки відомо, що політичні стереотипи, як і будь-які інші, не є абсолютно істинними, проте можуть бути абсолютною брехнею, ґрунтуючись на близьких до суспільно-політичної дійсності уявленнях). Характерною для групи Гсм виявилася тактика домінування образного розуміння над поняттєвим. Разом з тим таке використання неявного знання (,808) не означає його іманентної помилковості й непридатності. У цій ситуації уявлення про об'єкт політичної задачі і його елементи (процес, явища) співвідносилися не з реальним об'єктом (події на Майдані), а з наявною інформацією (а отже, неминуче викривленою) про нього або про його певний образ чи значення.

Отже, з'ясування умов задачі на прийняття рішення свідчило про розуміння-прогнозування і було передумовою продукування гіпотези щодо побудови взаємозв'язків між структурними елементами (функціональних, системних, системно-функціональних), тобто гіпотези про розв'язок. Меандра гіпотез продукувалася доти, доки актор не домагався суб'єктивного переконання в тому, що умовиводи, їхній послідовний ланцюг є достовірним і неперервним. У такому випадку наставало розуміння того, що цей логічний ланцюг міркувань є розв'язком.

У П-задачі гіпотеза складалася з двох частин: зі структури потрібної моделі й шляху її побудови. У задачах цього виду найяскравіше задіяний процес взаємозв'язків уяви та мислення, образів і понять. Процес висування гіпотез ґрунтується на уяві, образи якої є засобами розуміння. Водночас останнє стає можливим лише в ситуації їхнього адекватного утворення, що, своєю чергою, потребує відповідного рівня розуміння. Цей вид задач вимагає конструювання цілісної моделі розв'язку. Йдеться про гіпотези як ланцюг образів уяви стосовно змісту потрібного шуканого. Їхня первинна неточність, дифузність і розмитість постійно кореґується, а образи специфікуються й оформлюються в поняттях.

Проте використання відкритих понять («достойний президент») і понять-символів («демократичність життя», «боротьба з корупцією») зумовлювали надмірну абстрактність і фантастичність прогнозів, які не можна було перевести у проект (Гп — 16 %, Гсп — 44 %, Гсм — 90 %). Або ж прогноз був настільки короткостроковим (на півдобу), що перетворював задачу з прогнозування на задачу з прийняття рішення (Гсм — 58 %). Тактика співвідношення понять і образів мала кілька проявів. У політиків (Гп 24 %) вона існувала як цілісність образів і понять, що й зумовлювало ефективність прогнозування. Для 54 % з них характерною була цілісність прогнозу при частковій розвиненості образної складової. У групі Гспс був розрив між образами й поняттями, що свідчило про несформованість, радше нерелевантність як образів, так і понять стосовно змісту задачі; у 46 % з них наявне порушення цілісності з переважанням образного компоненту. Гіпотези у них переважно мали категоризаційно-діагностувальний характер.

Водночас процес розуміння спрямовувався на з'ясування шляху розв'язку, коли від гіпотези до гіпотези відбувалося поглиблення розуміння. Виявилось, що гіпотези такого типу продукували у групі Гп (24 %) і Гспс (16 %). Перші — з огляду на розвиненість інформаційної основи професійної політичної діяльності не усвідомлювали пошукових дій, проте послуговувалися ними (про що свідчив поняттєвий рівень розуміння, власне, рівень руйнування стереотипів, за А. Б. Коваленко), другі — мали брак досвіду, внаслідок чого розуміння в кращому випадку здійснювалося на рівні уявлень, розуміння-аналогізування. З'ясувалося, що хоча розуміння задач з прогнозування й будується на уяві, але не завжди уявлена політична ситуація могла свідчити про настання розуміння.

В А-задачах гіпотези про розв'язок формулювалися на частково й неповно зрозумілій умові задачі, про що свідчили численні уточнення, запитання. Або ж задача тяжіла трансформуватися у ПР-задачу в ча-

стині з'ясування прикінцевості результату. Гіпотези мали стохастичний (в кращому випадку локально-оперативний) характер стосовно предметності розуміння, коли зміст умови вибудовувався як політичний, потім — соціальний, а далі — економічний, етичний і т. ін., що унеможливило фіксацію пошукового процесу на політичному предметі (Гспс — 86 %, Гмм — 82 %, Гп — 34 %, Гм — 56 %).

Разом з тим у групі Гп (матриця компонентів факторного аналізу по групі) найчастіше зустрічалися пошукові дії, які об'єднувалися в стратегіальні тенденції з реконструювання (,575) та комбінування (,359), тоді як, наприклад, у групі Гспс — аналогізування (,490), випадкових підстановок (,584) та комбінування (,809), яке пов'язано з експрес-розв'язком. Завдяки цьому задача усіма акторами піддавалася багаторазовому переформулюванню як у частинах (зміст завдання, вихідні дані), так і в цілому («у країні політична криза ... проте політики живуть добре, а ми — ні ... якби влада не крала ... треба, щоб усі дотримувалися закону і порядку, ... конкретно про себе сказати щось важко ... якби ми жили, як в Європі, то суспільство було б ...»).

Розуміння задачі на етапі висування гіпотези є насамперед з'ясуванням структурних елементів та їхніх властивостей, даних і заданих зв'язків. У всіх групах студентів виявлено екстраоригінальні властивості, які достатньо опосередковано стосувалися конкретного задачного змісту («... щоб проаналізувати ситуацію в країні треба щонайменше пригадати історію ... у геополітичному контексті Україна не має важелів впливу, тому ...»). Такі хаотичні припущення все ж поглиблювали розуміння. При з'ясуванні основного завдання задачі гіпотези мали предметну однорідність (Гп — 68 %, Гспс — 32 %), хоча й різну спрямованість. Отже, процес розуміння задач політичного змісту переважно зумовлюється особистіно-регулівним компонентом, а когнітивний та операційний набувають різних трансформацій, що перегукується з твердженнями дослідників стосовно ціннісно-мотиваційної зумовленості політичного мислення, домінування моральної свідомості у структурі політичної.

Розуміння задачі на етапі реалізації задуму зумовлюється перманентними мікроетапами перевірки, які тривають протягом усього розв'язання політичної задачі й існують як прийняття рішення щодо релевантності або нерелевантності мікроетапу пошукового процесу. В політиків переважно кожен проміжний розв'язок перевірявся. У випадку отримання суб'єктивно релевантного результату він вважався прикінцевим розв'язком. Сама процедура перевірки могла мати різні функції та якість. Здебільшого йшлося про оперативно-контрольовальні дії.

В У-задачах і ПР-задачах в групі Гп перевірка є найяскравіше вираженою. Завдяки операційному складу пошукового процесу вони продукують низку розв'язків. Водночас їх оцінюючи, перевіряючи, відхиляють менш релевантні стосовно завдання і польових політичних умов.

У ПР-задачах перевірка найперше стосується ланцюга логічних умовиводів, які приводять до того чи іншого результату задачі. Далі наведемо фрагмент протоколу учасника групи Гсм, який розв'язував ПР-задачу стосовно участі в політичних подіях — експериментатор (Е) та студент (С):

С. Не піду на Майдан, оскільки нічого там робити, або ... піду, щоб висловити незгоду із політикою президента ... *(вибір альтернатив)*

Е. У якій формі висловити?

С. Ну, буду співати гімн, допомагати іншим *(гіпотеза)*.

Е. Висловили незгоду, що далі?

С. Піду, щоб скинути стару владу *(переформулювання задачі)*.

Е. Які у вас ресурси?

С. /пауза/ ... час, здоров'я, бажання *(виокремлення елементів складових)*

Е. А гроші? Які ще ресурси необхідні?

С. /пауза/

Е. Ви вважаєте цього достатньо?

С. Можливо ... ні, але нас багато ... *(гіпотеза)*

Е. Що ви будете робити з новою владою?

С. /пауза/

Е. Для чого вам нова влада?

С. Треба обрати нового достойного президента *(переформулювання задачі)*.

Е. Достойний — це який?

С. /пауза/

Е. Які властивості він мусить мати?

С. Ну ... порядна людина, фахівець ... *(виокремлення ознак елементів)*

Е. І все? А ви що будете робити?

С. Коли? *(уточнення)*

Е. Як буде такий президент?

С. /пауза/

Е. Щось у вашому житті зміниться?

С. Так, не буде соромно за країну! *(гіпотеза)*

В А-задачі реалізація задуму приводить до нового стану задачної ситуації, зокрема іншого рівня розуміння в тому сенсі, що можливе

відкриття прихованих смислів ситуації спричиняє раптово нове нерозуміння задачі. Тобто перевірка відшуканого варіанту розв'язку може зумовити появу нової гіпотези стосовно змісту задачі, а також, що значно менше зустрічалось, стосовно нових шляхів розв'язку.

У будь-якому випадку на цьому етапі відбувається розуміння-об'єднання, коли виокремлені структурні елементи об'єднуються умовою і розв'язком. Проте це не гарантує повноти розуміння, не говорячи про його вичерпність. Здебільшого йдеться про часткове релевантне розуміння, яке стосується умови, розв'язку задачі та шляхів її розв'язання.

Висновки. Специфіка розуміння акторами політичних задач відбивається на всіх його складниках — когнітивному, операційному, регульовано-особистісному. Вона детермінується типом (головною вимогою) політичної задачі й функціонує протягом усього процесу розв'язання (етап вивчення умови, перевірка, пояснення розв'язання). Ступінь чіткості розуміння актором умови визначається мірою усвідомлення низки окремих аспектів, а саме: уявлення актора про очікувані й фактичні результати, об'єктивні й суб'єктивні умови реалізації мети, їхньої наявності або відсутності з точки зору зовнішніх і внутрішніх можливостей, розуміння співвідношення індивідуальних і суспільно значущих потреб, міри їхньої розбіжності, співвідношення цілей і потреб, мотивів тощо.

Політизоване мислення пересічних громадян перестає бути раціональним і стає асоціативним та афективним. Проте емоції є життєво важливими для розумної дії. Зрозуміти соціокультурний, політико-історичний процес і себе в ньому можливо за допомогою як усвідомлюваних, так і неусвідомлюваних компонентів знання, що й стане предметом наших подальших пошуків.

Список використаних джерел

1. Веймер Д. Л. Аналіз політики. Концепції і практика / Д. Л. Веймер, Е. Р. Вайнінг; [пер. з англ.]. — К.: Основи, 2000. — С. 20–21.
2. Коваленко А. Б. Психологія розуміння / А. Б. Коваленко. — К.: Геопринт, 1999. — 184 с.
3. Рубинштейн С. Л. О понимании / С. Л. Рубинштейн // Проблемы общей психологии. — М.: Педагогика, 1976. — С. 235–236.
4. Траверсе Т. М. Психологія політичного мислення: монографія / Т. М. Траверсе. — К.: Парлам. вид-во, 2015. — С. 103–118.
5. Траверсе Т. М. Особливості розуміння політичних задач на субетапі «процесуальної перемички» / Т. М. Траверсе // Український психологічний журнал, 2016. — № 2. — С. 122–131.
6. Телешун С. О. Політична аналітика в державному управлінні: навчальний посібник / С. О. Телешун, Ю. Г. Кальниш, І. В. Рейтерович, О. Р. Титаренко. — К.: НАДУ, 2012. — 228 с.

7. Patton C. Basic Methods of Policy Analysis and Planning / C. Patton, D. Sawicki. – Englewood Cliffs, 1986. – P. 1–17, 120–125.

References transliterated

1. Vejmer D. L. Analiz polityky. Koncepcii' i praktyka / D. L. Vejmer, E. R. Vajning ; [per. z angl.]. – K. : Osnovy, 2000. – S. 20–21.
2. Kovalenko A. B. Psychologija rozuminnja / A. B. Kovalenko. – K. : Geoprynt, 1999. – 184 s.
3. Rubinshtejn S. L. O ponimannii / S. L. Rubinshtejn // Problemy obshej psihologii. – M. : Pedagogika, 1976. – S. 235–236.
4. Traverse T. M. Psychologija politychnogo myslennja: monografija / T. M. Traverse. – K. : Parlam. vyd-vo, 2015. – S. 103–118.
5. Traverse T. M. Osoblyvosti rozuminnja politychnyh zadach na subetapi «procesual'noi' peremychky» / T. M. Traverse // Ukraïns'kyj psychologichnyj zhurnal, 2016. – № 2. – S. 122–131.
6. Teleshun S. O. Politychna analityka v derzhavnomu upravlinni : navchal'nyj posibnyk / S. O. Teleshun, Ju. G. Kal'nysh, I. V. Rejterovyč, O. R. Tytarenko. – K. : NADU, 2012. – 228 s.
7. Patton C. Basic Methods of Policy Analysis and Planning / C. Patton, D. Sawicki. – Englewood Cliffs, 1986. – P. 1–17, 120–125.

Abstract

Traverse T. M.,
Doctor of Psychological Sciences,
Docent

FEATURES OF DIFFERENT TYPES POLITICAL TASKS UNDERSTANDING

Socio-political domestic society contradictions are causing permanent politicization of citizens, their conscious (or unconscious) involvement in political activities. This has a manifestation in differences of political reality ratings, that is carried out by person under the influence of subcultural norms and estimates as actor (political actors activity).

Understanding of political problems by actors occurs in the process of political thinking and is reflected in all its components - cognitive, operational, the regulating and personal.

Sub stages process of understanding specificity, during taking the decision of political tasks by actor is conditioned with their type, problems on review (A-task), forecasting (L-task), decision (PR-task), management (Y-tasks). It is determined by type (basic requirement) political tasks and functions throughout the process solution (stage study provided the test, explain the solution). The degree of clarity understanding of conditions by

actor, nomination and hypothesis testing is determined by his awareness degree of a number of specific aspects, namely: idea of the expected and actual results, objective and subjective conditions of the goals, their presence or absence in terms of internal and external opportunities, understanding the value of individual and socially important needs, correlation of goals and needs, motives and so on.

Politicized thinking of ordinary citizens cease to be rational and becomes associative and affective. However, emotions are vital for rational action. To understand a socio-cultural, political and historical process and himself in it, is possible with both of conscious and unconscious components of knowledge.
